

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΗΜΙΤΗΣ (Πρόεδρος της Κυβέρνησης): Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, ειπώθηκε για τον Χαρίλαο Τρικούπη ότι είναι ο πρώτος ή ένας από τους πρώτους μεγάλους Έλληνες πολιτικούς εκσυγχρονιστές και μ'αυτό το εύσημο κατέχει μία σπουδαία θέση στην ιστορική συνείδηση των Ελλήνων.

Ο Χαρίλαος Τρικούπης προσέφερε πράγματι μία νέα σύλληψη για τη θέση της Ελλάδας στην περιοχή και στον κόσμο και ακολούθως μία νέα πρόταση για την εθνική και κοινωνική οργάνωση των Ελλήνων στο εσωτερικό της χώρας. Μία οργάνωση που θα τους επέτρεπε να ανταποκριθούν στις ανάγκες μιας Ελλάδας που εκκαλείτο να σταθεί ως ισότιμο μέλος στη διεθνή κοινότητα των ανεπτυγμένων χωρών.

Στην Ελλάδα κυριαρχούσε τον 19ο αιώνα και σε κάποιο βαθμό επιβιώνει ως σήμερα ένα πνεύμα "κοινοτισμού". Τα κοινά γίνονται αντιληπτά ως προέκταση του ιδιωτικού. Το δημόσιο οφείλει να υπηρετεί δουλικά το ιδιωτικό και μάλιστα τις ιδιοτελείς απαιτήσεις του. Αυτή η κοινοτική κολτούρα και παράδοση συσπείρωνε την κρατική γραφειοκρατία και τα τοπικά πολιτικά δίκτυα των πελατειακών σχέσεων και συγκροτούσε μία επιβαρυντική υποθήκη στη συγκρότηση της κοινωνίας των πολιτών. Έτσι, έτεινε να συγκροτηθεί μία ανίερη συμμαχία καθυστέρησης και αργόσυρτων βηματισμών με τους οποίους ήταν αδύνατον να αντιμετωπισθούν στο τελευταίο τέταρτο του

01FM 4/1 Σφος ΧΠΑΠΑΝΙΚ Δφος ΝΑΣΙΟΥ 25.04.1996 ΑJ0425ΧΡ

19ου αιώνα οι νέες κοινωνικές ανάγκες της χώρας.

(ΜΝ)

Ο Χαρίλαος Τρικούπης αντιμετώπισε χωρίς δισταγμό τη συμμαχία αυτή γιατί η Ελλάδα εκαλείτο να λύσει τότε 3 γιγαντιαία προβλήματα: α) Το εθνικό πρόβλημα των Ελλήνων, β) την οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας και γ) την ένταξη της μικρής και αναιμικής ελληνικής οικονομίας στο παγκόσμιο σύστημα της αγοράς και της κατανομής της εργασίας.

Το έργο αυτό ήταν τιτάνιο. Στο ελεύθερο ελληνικό κράτος είχαν περιληφθεί μερικές μόνο εκατοντάδες χιλιάδες Ελλήνων, ενώ έξω απ' αυτό είχαν παραμείνει διάσπαρτα μερικά εκατομμύρια. Ο εθνικός αγώνας που είχε διεξαχθεί στο όνομα του Ελληνισμού και του Χριστιανισμού απέναντι στον Οθωμανισμό και στο Ισλάμ είχε επιτύχει μόνο σε μια μικρή γωνιά της ελληνικής κλασικής γης. Τα υπόλοιπα τμήματα του ελληνικού και χριστιανικού κόσμου παρέμεναν οραματικά στοιχεία του εθνικού σχεδίου.

Η Ελλάδα, λοιπόν, εκαλείτο να αναπτυχθεί οικονομικά όχι μόνο για να αποδώσει στους κατοίκους της τους καρπούς της εργασίας τους, αλλά για να φέρει σε πέρας ένα έξω-οικονομικό έργο -εκείνο της εθνικής ολοκλήρωσης, χωρίς το οποίο η ίδια η κοινωνία αισθανόταν λειψή και ανολοκλήρωτη.

Και παρ' όλους αυτούς τους εξωοικονομικούς περισπασμούς η ελληνική οικονομία έπρεπε να ενταχθεί στην παγκόσμια αγορά, να προμηθεύει και να προμηθεύεται αγαθά, να ανταγωνίζεται άλλους, με έναν λόγο να ζήσει την καπιταλιστική περιπέτεια. Μία χώρα με χαμηλότατο επίπεδο κεφαλαιακής

συσσώρευσης, με ανύπαρκτο τεχνολογικό εξοπλισμό, με ελάχιστα τεχνικά στελέχη, εκαλείτο αν όχι να ανταγωνισθεί, πάντως να συμ[✓]πραταχθεί στο χώρο των ανεπτυγμένων οικονομιών και εκαλείτο να ακολουθεί τα γιγαντιαία βήματα της παγκόσμιας οικονομίας.

Όλων αυτών των προβληματισμών έγινε ευαίσθητος δέκτης ο Χαρίλαος Τρικούπης και ακολούθως οργανωτής και διαχειριστής μιας πολιτικής που χαρακτηριζόταν από πνευματική προετοιμασία και πληρότητα από επίμονη και συστηματική παρακολούθηση. Όλα αυτά ^Γπρωτόγνωρες κατακτήσεις για την ^Γήταν ελληνική πολιτική ζωή του 19ου αιώνα.

Στην Ελλάδα για λόγους ιστορικούς και ειδικότερα για λόγους οικονομικής και κοινωνικής σύνθεσης, το κράτος ήταν οργανωτής του εθνικού σχεδίου. Το κράτος έπαιζε πρωταγωνιστικό ρόλο στην πολιτική σκηνή της χώρας. Ο Χαρίλαος Τρικούπης είναι ίσως ο πρώτος Έλληνας πολιτικός που συνειδητοποίησε και τα θετικά, αλλά και τους κινδύνους και τις παρενέργειες αυτής της κατάστασης.

Έτσι όπως δρούσε το κράτος δεν άφηνε τα αναγκαία περιθώρια, δεν επέτρεπε ή δεν επέβαλε στους πολίτες να γίνουν αυτο^{δύ}νομοι κοινωνικοί και οικονομικοί συντελεστές, να αναλάβουν πρωτοβουλίες και ευθύνες που θα ήταν απαραίτητες για την εθνική, κοινωνική και οικονομική αναγέννηση.

Γι' αυτό πίστευε ο Χαρίλαος Τρικούπης ότι θα έπρεπε να ενθαρρυνθεί η

υπεύθυνη δράση των ιδιωτών ~~(αποφασιστική)~~ κατί που αποτέλεσε έναν από τους βασικούς άξονες της πολιτικής του. Δημιούργησε έτσι στο οικονομικό και κοινωνικό πεδίο τις προϋποθέσεις μιας νέας εποχής.

Αν το 1821 σηματοδοτεί την έναρξη της θεσμικής-κρατικής συγκρότησης του νέου Ελληνισμού, η δεκαετία του 1870 με τον Χαρίλαο Τρικούπη, η πολιτική του από το 1870 και μετά σηματοδοτεί μια σειρά από βαθιές πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές.

Ο ρωσοτουρκικός πόλεμος του 1877 και η επακόλουθη προσάρτηση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα ενίσχυσαν τις εθνικές προσδοκίες για σταδιακή ενσωμάτωση στον εθνικό κορμό και άλλων νέων εδαφών και γενικότερα συνέβαλαν στο να κρατηθεί ανοιχτό το ζήτημα της περαιτέρω διάλυσης της οθωμανικής αυτοκρατορίας και της δημιουργίας νέων εθνικών κρατών, εθνικών κρατών βαλκανικών κληρονόμων της αυτοκρατορίας.

Η εξέλιξη όμως αυτής της Ανατολικής κρίσης σε βάρος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, ανέβασε το επίπεδο ανταγωνιστικότητας των εθνικών κινημάτων στη Νότια Βαλκανική και εντατικοποίησε τις ιδεολογικές ζυμώσεις για το μέλλον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της διαδοχής της. Αποτέλεσμα, η αύξηση της επιχειρησιακής ικανότητας όχι μονάχα των Ελλήνων, αλλά και όλων των άλλων ενδιαφερομένων -Σέρβων, Βουλγάρων, Ρουμάνων, Αλβανών- και φυσικά, την αύξηση του οικονομικού και κοινωνικού κόστους κάθε νέου εθνικού εγχειρήματος στην περιοχή. Έτσι, διαμορφώθηκε ένα νέο πνεύμα γύρω από την εντατικοποίηση της οικονομικής προσπάθειας, την ενίσχυση των εξοπλισμών και γενικότερα γύρω από την οικονομική και κοινωνική ανόρθωση η οποία θεωρήθηκε δικαιολογημένα τότε, ως αναγκαίος και αναντικατάστατος όρος για την πραγμάτωση των εθνικών σχεδίων του Ελληνισμού.

Σ'αυτές τις δυσμενέστερες συνθήκες μέσα στις οποίες όφειλε να κινηθεί η ελληνική πολιτική και προσπαθούσε ο Χαρίλαος Τρικούπης να κινήσει την Ελλάδα, εμφανίστηκε ένας απομνηχανής θεός, που ήρθε συνεπίκουρος της ελληνικής οικονομικής προσπάθειας: Η διεθνής οικονομική ύφεση που από το 1871 είχε αρχίσει να υπονομεύει τις ευρωπαϊκές οικονομίες και να κατευθύνει τα ευρωπαϊκά κεφάλαια προς την περιφέρεια και ιδιαίτερα προς την Οθωμανική Αυτοκρατορία και τα ελληνικά κεφάλαια του εξωτερικού προς

12C

τη χώρα μας. Έτσι εμφανίστηκε τότε ένα μαζικό φαινόμενο συγκέντρωσης ελληνικών κεφαλαίων και Ελλήνων κεφαλαιούχων της διασποράς στην Ελλάδα όπου προσδοκούσαν να επενδύσουν τα κεφάλαιά τους παραγωγικά για την εθνική οικονομία και αποδοτικά για τους ίδιους και να ζήσουν μία αξιοπρεπή και ασφαλή ζωή σε συνθήκες ευρωπαϊκής νομιμότητας και πολιτισμού.

Αυτό το ανθρώπινο δυναμικό το πολύτιμο για την Ελλάδα, το είχε επισημάνει η ελληνική πολιτική ηγεσία και προσπαθούσε με κάθε τρόπο να το προσελκύσει. Ο Χαρίλαος Τρικούπης όμως, ακριβώς πέτυχε αυτό το στόχο. Παρά τη διεθνή ύφεση και τη μείωση των ελληνικών εξαγωγών, εξασφαλίστηκε επί χρόνια ολόκληρα μία συνεχής ροή ξένου συναλλάγματος η οποία ανακούφισε την ελληνική συναλλαγματική στενότητα και επέτρεψε αξιόλογες για την εποχή τους αναπτυξιακές πρωτοβουλίες. Η Ελλάδα χάρη στον Τρικούπη κατέστη όχι μόνο χώρος υποδοχής αλλά χώρος αναφοράς του παροικιακού κεφαλαίου και των ανθρώπων του και αφετηρία προς νέες αναπτυσσόμενες μεσογειακές περιοχές, όπως η Αίγυπτος.

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εξέθεσε λεπτομερειακά και πολύ ωραία το έργο του Χαρίλαου Τρικούπη. Εγώ δεν μπορώ να ανακεφαλαιώσω το έργο αυτό. Θέλω όμως να αναφερθώ σε μερικές από τις επιλογές του και στην ταυτόχρονη παρουσία παρενεργειών, επιλογές οι οποίες δείχνουν το μέγεθος της

προσπάθειας και τη δυσκολία του εγχειρήματος το οποίο είχε αναλάβει.

Με το νέο δασμολόγιο προστατευτικής λογικής, αυτός ο ακραιφνής φιλελεύθερος ενίσχυσε την εγχώρια βιομηχανία και ενθάρρυνε τις ομογενειακές επενδύσεις σε παραγωγικούς κλάδους της οικονομίας, δημιούργησε όμως παράλληλα μια δασμοβίωτη βιομηχανία η οποία επί δεκαετίες αποτέλεσε τον μεγάλο ασθενή της ελληνικής οικονομίας.

Με την ένταξη της δραχμής στη Λατινική Νομισματική Ένωση, την ευθυγράμμιση της δηλαδή προς το Γαλλικό Φράγκο, έκανε ανταγωνιστικότερες τις ελληνικές εξαγωγές αλλά η άλλη πλευρά ήταν τα ~~έντονα~~ πληθωριστικά ~~έντονα~~ φαινόμενα της τάξεως του 15% ετησίως σε μία εποχή πολύ χαμηλών ρυθμών πληθωρισμού, με αποτέλεσμα τη μείωση του λαϊκού εισοδήματος και την αναστάτωση της αγοράς με τα γνωστά πολιτικά αποτελέσματα.

Ενώ εύστοχα ο Τρικούπης συνέλαβε το πρόβλημα των μεγάλων δημόσιων έργων, δεν κατάφερε να δαμάσει τα μεγάλα συμφέροντα και την κερδοσκοπία η οποία υπήρχε γύρω απ' αυτά με σοβαρές επιπτώσεις πάνω στην ίδια την εικόνα του.

(ΖΕ)

Έδωσε έμφαση στο εσωτερικό δίκτυο των σιδηροδρόμων, τους οποίους συνέλαβε πολύ σωστά ως αναπτυξιακό οικονομικό εργαλείο και ταυτόχρονα ως ενοποιητικό μηχανισμό της κατατμημένης σε απεριόριστες νησίδες εσωτερικής αγοράς. Οι σιδηρόδρομοι συνέδεσαν την εσωτερική αγορά. Παρ' όλα αυτά όμως, δεν μπόρεσαν να δημιουργηθούν τότε οι απαραίτητες οικονομικές δράσεις που θα έδιναν και συνέχεια στο μεγάλο αυτό αναπτυξιακό έργο.

Μέσω της υψηλής φορολογίας, η οποία επιβάρυνε κυρίως τα κατώτερα και μεσαία στρώματα, προέβη σε μια συσώρευση κεφαλαίου στο κράτος, το οποίο βοήθησε τη δημιουργία των έργων, αλλά είχε επίσης και ιδιότυπες συνέπειες. Ενώ ηθικά και πολιτικά μπορούσε να δικαιολογηθεί η συσώρευση αυτή ως μια εθνική προσπάθεια για τη χρηματοδότηση των απαιτήτων για την ανάπτυξη της χώρας δημοσίων έργων, μπορούσε να δικαιολογηθεί ως απαραίτητη για τον εκσυγχρονισμό της διοίκησης και του στρατού, δεν εξασφαλίστηκε ^{όμως} ταυτόχρονα η ανταποδοτικότητα αυτών των έργων με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζονται και αυτά από τους ιστορικούς, ως μια μεγάλη σειρά συμβολικών έργων που συνέβαλαν αποφασιστικά στην εθνική συγκρότηση, αλλά όχι τόσο στην οικονομική ανόρθωση της χώρας.

Παρ' όλα αυτά, παρ' όλες τις επιμέρους παρατηρήσεις, οι οποίες θα μπορούσαν να γίνουν, το οικονομικό αυτό έργο αποδείχθηκε πολύτιμη

παρακαταθήκη και προϋπόθεση για τις κατοπινές εθνικές εξορμήσεις και κοινωνικές αλλαγές. Οι επιτυχίες της Ελλάδος μετά το 1912 ήταν επιτυχίες, οι οποίες οφείλονταν σ' αυτό το προηγούμενο έργο του.

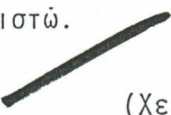
Ακούσαμε πριν και για το πολιτικό και θεσμικό του έργο, που επίσης αποτελεί, χωρίς αμφιβολία, τον ακρογωνιαίο λίθο πάνω στον οποίο θεμελιώθηκε η Ελλάδα των επιτυχιών της μετατρικουπικής περιόδου.

Με την καθιέρωση της ευρείας εκλογικής περιφέρειας, αντί της στενής, κατάφερε ένα ισχυρό κτύπημα στο παντοδύναμο πελατειακό σύστημα. Με άλλα νομοθετήματα μείωσε δραστικά τον αριθμό των βουλευτών και απαγόρευσε στους μόνιμους αξιωματικούς να πολιτεύονται. Καθιέρωσε τη μονιμότητα και την αξιοκρατική πρόσληψη των υπαλλήλων του κράτους και προώθησε με συγκεκριμένα εξοπλιστικά προγράμματα την ενίσχυση και την αναβάθμιση του στρατού και του στόλου. Και προπαντός, δεν πρέπει να ξεχνάμε την καθιέρωση της αρχής της δεδηλωμένης και την εμπέδωσή της.

Δεν γνωρίζω αν η ιστορική έρευνα έχει χαρακτηρίσει οριστικά τον Χαρίλαο Τρικούπη. Αν ο χαρακτηρισμός "οραματιστής" στέκει δίπλα ή αντιπαλεύει το χαρακτηρισμό "ρεαλιστής", ίσως θα ήταν μια πράξη τιμής και ευγνωμοσύνης, να αποκαλέσουμε τον Χαρίλαο Τρικούπη ως ένα ρεαλιστή πολιτικό με μεγάλα οράματα.

Ρεαλιστές πολιτικοί, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, με μεγάλα οράματα θα πρέπει να είμαστε και σήμερα αν θέλουμε την Ελλάδα ισχυρή, η οποία να έχει φωνή, παρουσία και να παίζει ρόλο στις διεθνείς εξελίξεις. Η σημερινή μέρα μνήμης μας θυμίζει ότι κερδίζουμε με ιδέες, δράση και οράματα για την Ελλάδα μας.

Ευχαριστώ.

 (Χειροκροτήματα απ' όλες τις πτέρυγες)